

La formació inicial i el nou perfil del docent

“Necessitem una escola que prepari per un món canviant, per l'estudi i el treball, per l'aprendre a aprendre i l'adquisició d'unes determinades competències. Que prepari per l'exercici de la ciutadania, en l'àmbit privat i públic, que prepari pel treball en equip i per l'avaluació en la tasca docent” (Miquel Martínez. “El professorat i el sistema educatiu català”. 2008)

Fa aproximadament un any i mig que Miquel Martínez i Enric Prats, responsables del MIF (Millora per la innovació i formació dels mestres) de la Universitat de Barcelona varen proposar a RELLA participar en el programa des de la nostra experiència com a mestres jubilats i donar el nostre punt de vista sobre les prioritats i aspectes importants en la formació inicial dels mestres, avui, així com quines competències vèiem que calia potenciar i treballar en el nou perfil del docent.

També ens van demanar com nosaltres havíem viscut la nostra pròpia formació inicial i com recordàvem tot això. Un petit grup dinamitzador va prendre la responsabilitat de coordinar aquestes tasques i establir un calendari de trobades amb els companys de la Universitat per debatre la

qüestió. Més endavant es va valorar positivament que es passés una enquesta als nostres socis perquè aportessin idees i donessin el seu parer.

Ara, després d'aquests temps transcorreguts i de moltes hores de feina i intercanvi d'opinions en un clima de treball i entusiasme, estem en condicions de treure unes conclusions de tot el que hem fet. .

1. - Entrevista a mestres en actiu

Amb els companys del MIF el que primer vàrem fer va ser elaborar una enquesta exhaustiva sobre com es valorava la formació inicial des del punt de vista d'un mestre en actiu i que fes poc temps que hagués acabat la carrera. Li preguntàvem sobre la seva formació inicial a la Universitat (en continguts, psicopedagogia, metodologies, didàctiques i tot tipus de recursos i de la seva gestió) i sobre les pràctiques que va realitzar a les escoles on va assistir.

Vàrem entrevistar més d'una trentena de mestres (majoria dones) que feia entre cinc i vuit anys que havien acabat Magisteri. Aquí serien importants les nostres percepcions, preguntes i aportacions. I també en quin clima es feia l'entrevista.

Coneixíem la majoria de les persones entrevistades, eren gent que nosaltres havíem proposat i que responien a un cert tarannà professional: preocupades per la seva feina i formació, obertes i amb una certa capacitat

d'entusiasme. per dir-ho breu i clar. Ens interessava aquest perfil de docents.

El buidatge de les entrevistes i els comentaris afegits que després vam fer nosaltres ens varen aportar algunes idees clau pel que fa a la formació inicial dels mestres i les seves competències adquirides que ara exposem.

1. Totes (majoria dones) valoren **la importància de les pràctiques** realitzades a les escoles, en la seva època d'Universitat; **valoren la seva formació en general i la seva feina**. Els agrada fer de mestres, tot i veure i conviure amb problemes i qüestions a vegades difícils de solucionar. Per tant hi ha en totes elles una predisposició positiva a encarar la seva professió i el món de l'escola amb tota la seva complexitat.
2. Valoren **que la formació adquirida a la Universitat ha estat molt teòrica, allunyada de la realitat de l'aula i de l'escola**, moltes vegades amb poc aprofundiment i rigor en els plantejaments; creuen que cal més exigència. No creuen que s'hagi de repetir l'ensenyament de continguts curriculars que ja han treballat al Batxillerat. Constaten poca relació entre el que s'aprèn a la Universitat i que després es necessita desenvolupar a l'aula on es fan les pràctiques. Així el món universitari i

l'escola semblen dos mons molt diferents. Insisteixen en una formació de continguts deficient i insuficient, **amb una manca de formació en metodologies, en gestió d'aula i en habilitats comunicatives, empàtiques i emocionals per atendre la diversitat d'alumnat. Veuen la necessitat d'espais de reflexió i la incorporació de la reflexió en la tasca quotidiana del mestre (pràctica reflexiva).**

3. **Creuen que cal treballar a la universitat amb metodologies innovadores.** Cal incorporar la tecnologia a l'aula; presentant les possibilitats de treball que ofereixen. Cal estudiar els corrents de psicologia evolutiva. Donen gran importància a l'ensenyament de les llengües: parlar, llegir, escriure. Especial atenció a l'anglès, que es valora com a necessari. Entenen que les metodologies i didàctiques no poden ser “tancades” perquè els temps canvien molt ràpidament. Defensen que s'han d'estudiar les “grans” pedagogies i la gent que els va donar nom: Piaget, Freinet, Montessori, Vigotsky.
4. La majoria diuen que seria desitjable, necessari que es pogués allargar el període de pràctiques durant la carrera i que aquestes pràctiques **es poguessin pensar i reflexionar de manera continua**, amb assessorament, seguiment i compromís per part de les tutories (Universitat-Escola) i una

avaluació ben feta. Cal una reflexió sobre el paper de l'ensenyant avui. **Cal un intens lligam entre teoria i pràctica (pràctica reflexiva, mestre-investigador...)**. Unes pràctiques que permetin al futur docent conèixer per dins l'escola, el seu PEC a la pràctica, amb les seves virtuts i contradiccions, que puguin participar en les reunions dels equips docents, els claustres, festes i altres activitats que es valorin necessàries per la seva formació. No només estar dins l'escola físicament, sinó que també viure-la emocionalment. El clima d'escola i l'acollida dels futurs estudiants en pràctiques serà molt important.

5. La convivència en el conflicte i la capacitat de resoldre'l

L'escola avui genera en el dia a dia, moltes novetats, imprevistos i a vegades conflictes complicats de solucionar d'una manera immediata. Per això cal serenor i capacitat d'adaptació per poder fer-los front i solucionar-los. Cal anàlisi i reflexió col. lectiva. Cal entendre que moltes vegades les solucions necessiten **la col·laboració del grup de mestres, l'equip docent**, el claustre... i no exclusivament el d'una sola persona.

6. La necessitat efectiva del treball en equip, cooperatiu, entre

iguals. Però no tan sols dins de l'escola (vetllador/a,

logopeda...) sinó també el treball en equip fora, en el seu entorn, coordinació i contacte permanent amb l'EAP, Serveis Socials i els educadors de carrer, Centres Oberts, PQPI, Plans d'Entorn...

7. Valoren que s'ha d'incorporar a la formació inicial del professorat la reflexió sobre el propi aprenentatge

(autoformació permanent actitud integrada en la manera de fer i ser del mestre) perquè en general, tendim a reproduir la manera com ens van ensenyar en la nostra pràctica professional. Per això és tan important fer la reflexió sobre el propi aprenentatge i a partir d'aquí construir el propi model, la pròpia identitat docent.

- 8.** Hi ha d'haver una formació bàsica, però tot no es pot ensenyar ni s'aprèn durant els primers anys d'exercici, **cal que quedi clar que cal ser obert. Cal interès per estar aprenent sempre. Per reflexionar sobre el que fas i millorar-ho.** Es veu necessari adoptar en la formació inicial debats sobre diferents maneres d'enfocar un mateix tema. Partir de gravacions del propi alumnat o professorat de les escoles on fan pràctiques. O a partir d'altres situacions gravades. Fer role-playing's.

2. Enquesta al soci de RELLA sobre el perfil del docent i la seva formació inicial

La finalitat d'aquesta enquesta era poder treure unes breus conclusions de com nosaltres, els socis de RELLA, mestres jubilats, recordàvem i havíem viscut la nostra formació inicial, en quins aspectes calia millorar-la avui i apuntar algunes de les competències que consideràvem més importants que havia de tenir i exercir un docent. El buidat de l'enquesta es va fer de les 16 que vàrem rebre dels socis (francament pobre).

Així doncs havia **un primer bloc** en què se'ls hi preguntava pel tarannà, aptituds i actituds personals això com estudis previs i/o experiències vitals que hauria de tenir un aspirant a mestre. **La majoria apuntaven la necessitat d'empatia, que els agradessin els infants i fos sociable.** Altres aspectes no tan valorats però també apuntats eren la curiositat, responsabilitat, paciència, bon nivell cultural i acadèmic i interès per formar-se. Pel que fa referència als estudis previs i les experiències vitals la majoria defensaven haver participat en esplais, escoltisme, entitats esportives, espais de contacte amb infants i joves. En menor mesura, tenir el batxillerat, tenir ganes d'adquirir bona formació en pedagogia, en ciència, en coneixement de la llengua i en treball en equip, possibilitat d'intercanviar experiències i compromís amb la comunitat.

Hi ha **un segon bloc** que fa referència a la formació a la universitat, a les competències que hauria d'adquirir el futur mestre. Aquí se li donava molta importància a les llengües i la matemàtica, després les didàctiques i la Psicologia, Filosofia, Sociologia, TIC's, Arts plàstiques i gestió de conflictes. Valoraven el fet d'aprendre investigant, la importància de la coeducació, de la creativitat i en menor mesura, del mètode científic.

Quant a les competències (no oblidem que avui tot són competències també el que consideràvem fins fa poc els continguts conceptuals) donaven importància especialment a les comunicatives, emocionals, socials i lingüístiques i el treball en equip. En menor mesura, ensenyar a pensar, ser competent a resoldre conflictes i per incidir en la dinàmica de la classe.

Un tercer bloc que fa referència a les pràctiques i la seva avaluació. La necessitat de fer un MIR per part dels mestres que acaben Magisteri. La majoria valoren com a molt positiu la necessitat de fer les pràctiques en el període de formació universitària del mestre. També es demana que es facin en diferents escoles. Importància aquí dels bons tutors i tutores i de l'avaluació de les pràctiques. Ressaltar que les pràctiques haurien de tenir un pes més important en la nota del futur mestre. I que caldria avaluar l'actitud i aptituds personals, el domini de la classe, l'empatia, capacitat de resoldre conflictes, el saber explicar i transmetre el que l'alumnat ha d'aprendre. Valorar la gestió de l'aula i la capacitat de comunicació. La

majoria defensen que seria important que es fes un MIR però no tenen clar quina seria la millor manera d'organitzar-lo.

Un quart bloc fa referència al perfil del professorat de l'Escola de Magisteri i com realitzar la seva tasca en les pràctiques. Les característiques més destacades són: ser exemplar, punt de referència, model a seguir. Bon coneixedor del context social en què es mou. Coneixement molt bo de les escoles on intervé. Abans haver estat mestre a l'aula. Bona formació pedagògica i científica. Saber treballar en equip. Bon comunicador. Bona formació i amb recursos didàctics. La majoria dels enquestats defensen que cal combinar la feina de la Universitat amb la de l'aula. Una minoria diu que és difícil de combinar i organitzar tot i que no aniria malament fer-ho.

Un cinquè bloc agrupa les respostes a si considera important la participació del mestre a les facultats de magisteri i gairebé tothom expressa que sí, amb reunions periòdiques i grups de treball voluntaris però formals. També surten altres aspectes, amb menor recolzament, com trobades de forma continuada, crèdits, sessions amb debats, experiències concretes... En algunes es demana que la participació sigui de forma col·lectiva, en representació d'alguna associació o MRP per exemple.

El sisè bloc fa referència a quin paper podríem tenir els mestres jubilats en la formació inicial dels futurs mestres. La majoria ho veu interessant. Podríem intervenir col·laborant com a mestres convidats,

assessorant els tutors de pràctiques, explicant la nostra experiència, col·laborant en les pràctiques. A manera de conclusió se'ns demana si volem comentar alguna cosa que no se'ns hagi preguntat. Es ressalta la importància de la formació inicial i permanent, el treball en equip a l'escola. També la formació dels pares. Es destaca la importància que agradi fer la feina de mestre i la necessitat de tenir un bon director/a. Es considera molt important el paper de la inspecció en la tasca docent.

3. - El nou perfil del docent

Volem parlar del nou perfil del professorat amb prudència i paciència, del que creiem que pot ser i hauria de ser, però no sempre acaba sent. Veiem clar cap a “on”, però a vegades no sabem “com” anar-hi. I no ens agradaria que tot fos paper mullat, que es quedés en bones intencions, i declaracions allunyades de la realitat.

Prudència i paciència perquè creiem que els canvis profunds moltes vegades es fan més a poc a poc del que es voldria i que a més molta d'aquesta nova realitat del que ara es parla ja estava també en tot allò vell que s'ha volgut substituir. No partim mai de zero.

En un context de “societat líquida” on res perdura, amb ràpids canvis socials, on tot resulta obsolet aviat, on les grans veritats hereves de la Il·lustració (un món sòlid) es qüestionen, on tot sembla més fràgil, no

podem oferir un perfil del mestre per “sempre”, tancat en alguns dels seus aspectes, idealitzat, extret del context escolar en què avui es mou.

Tot i els avenços, avui en el món educatiu tenim grans problemes a resoldre. Això fa que molts docents es tanquin amb el que “han fet sempre” refractaris als riscos i les inseguretats que pot generar la innovació i el replantejar-se com es treballa. Però ens trobem en un context on s'estan movent coses, esperançador, on l'escola està en el centre d'aquests canvis.

A vegades, es parla de manera molt exigent en relació al nou perfil del mestre, exigència en part lògica perquè es vol respondre als reptes plantejats en la societat. Cal tenir en compte també la pèrdua notable de les seves condicions laborals i amb la consegüent intensificació del treball escolar. Els canvis en els nous perfils dels docents no haurien de comportar pèrdues en les seves condicions de treball.

Des d'aquests plantejaments ens hem atrevit a parlar del nou perfil del docent, canviant, flexible, obert i realista, compromès amb l'educació i el país, per tal que la tasca del mestre torni a recuperar dignitat i prestigi. Una part d'això està en les mans dels propis mestres, una altra en la societat que l'acull.

Els quatre aspectes que hem tingut presents han estat els següents:

- a) Qualitats humanes i personals
- b) La seva relació amb l'alumnat

c) La seva pròpia formació inicial i contínua. El domini dels continguts competencials i els coneixements psicopedagògics i professionals

d) La seva relació amb la comunitat educativa

a) Qualitats humanes i personals

- Empàtica, bona comunicadora, oberta a les innovacions
- Valenta, pacient, entusiasta (que transmeti esperança)
- Equilibrada i reflexiva
- Capacitat de treballar en equip

b) La seva relació amb l'alumnat

- Acceptar la diversitat i heterogeneïtat de l'alumnat
- Treballar a partir de les necessitats de cada alumne, donar-los protagonisme
- Potenciar el seu talent. Implicar l'alumnat en els seus aprenentatges
- Desenvolupar la cooperació i l'aprenentatge entre iguals entre l'alumnat.

c) La seva pròpia formació inicial i contínua

- Domini de l'expressió oral i escrita. Bon comunicador
- Bàsic coneixement de les competències bàsiques, sobretot la de l'aprendre a aprendre.

-Capacitat d'adaptació, resolució de conflictes i gestió de l'aula.

Intel·ligència emocional. Coneixements bàsics de psicopedagogia.

Conèixer als ~~als~~ **els** infants i adolescents.

-Llegir habitualment i conèixer la realitat política i social que l'envolta.

-Bona formació científica i humanística (història de la ciència, literatura i corrents pedagògics contemporanis...)

-Compromís ètic i social amb el seu entorn. Intervenir contra la violència i la discriminació sexual, ètnica i social. Analitzar la dinàmica del grup-classe amb els mateixos alumnes.

-Transmetre el valors de la solidaritat, la justícia i la fraternitat entre els alumnes. Fomentar els debats a classe, ensenyant a respectar els punts de vista diferents.

-Participar en projectes d'innovació en el centre i l'entorn. Ajudar a crear un ambient de formació i reflexió continua en el claustre, planificant cursos i activitats de formació en el propi centre.

d) La seva relació amb la comunitat educativa

-Participar en la gestió de l'escola, no quedar-se en la pròpia aula.

Potenciar un clima d'escola comunitària, de família...

-Informar i implicar les famílies

-Defensar uns valors democràtics amb l'exemple i el compromís davant els alumnes, els companys i famílies.

-Informar-se i implicar-se en totes aquelles tasques que fan referència a la professió docent i a l'educació. Transcendent el marc escolar pròpiament dit.

4. - Conclusions finals

En un món canviant constantment, l'escola avui té nous reptes.

L'escola ja no és l'únic agent actiu d'aprenentatge i formació en valors i competències. L'escola en la societat del coneixement, comparteix aquestes funcions amb altres agents: el seu entorn, el territori, els mitjans de comunicació, les noves tecnologies, el carrer... És una faceta nova que l'escola mai no havia viscut.

Al docent avui se li demana que estigui obert a noves situacions, a nous reptes. **Un d'ells passa per la col·laboració amb altres professions que treballen fora de l'espai escolar però relacionat amb ell; Serveis Socials, Centres Oberts, PQPI, Escoles Taller, Plans d'Entorn, Ajuntament...** Noves aportacions que intenten donar resposta a nous problemes. L'escola pública continua tenint un repte important i fonamental: assumir l'heterogeneïtat i la diversitat del seu alumnat i donar les mateixes oportunitats a tots els seus membres en funció de les seves necessitats, i en això l'escola del segle XXI continua col·laborant i té com a repte ajudar a disminuir les desigualtats socials que genera la nostra societat.

Per això la formació inicial del docent continua essent una peça clau del trencaclosques educatiu i voldríem remarcar aquí el paper que a partir d'ara **tindrà la formació en equip i des del centre escolar**. Tant fent les pràctiques en els seus anys de formació, com després endegant projectes d'innovació en el seu propi centre, el mestre demana fer aquests formació amb els seus companys i companyes, menys sol del que ho ha fet fins ara. La reflexió, el pensar sobre la pròpia feina (pràctica reflexiva) té molt de personal i d'autoaprenentatge, però ara no es podrà separar de la reflexió amb l'equip docent, amb la resta de companys-es.

Uns programes de formació on la participació dels mestres serà clau i on la majoria dels projectes d'innovació i formació es faran en el centre escolar, al seu entorn o en el territori. **El centre escolar es converteix en un centre formador permanent i continu per a tots els seus membres. I aquí serà important l'autonomia de centre**. I a partir del treball en xarxa, amb les TIC's, podrà comunicar-se i treballar conjuntament amb altres escoles. Cada vegada més el docent ha de ser responsable de la seva formació, però això ja no ho farà sol.

Formació en què cada vegada pesa molt més la gestió dels recursos i de l'aula, les metodologies, el treball a partir de les habilitats comunicatives i emocionals, la resolució de conflictes, la col·laboració amb altres professionals i el lligam amb la comunitat educativa.

Ens sembla molt interessant els suggeriments sobre el model de formació inicial que planteja José M. Esteve que ens diu: **”La durada de la formació inicial del professorat, tant Infantil com Primària i Secundària, hauria de ser similar a la resta de titulacions universitàries... Els salaris del professorat i les condicions de treball no han de ser diferents en funció de si s'exerceix a Infantil, Primària o Secundària... Cal implicar l'Administració educativa, juntament amb les universitats en la concreció de les competències professionals a assolir en els estudis de formació del professorat. Així com en l'avaluació dels seus plans docents. Combinar la formació en les matèries de caràcter científic i humanista a cursar en les facultats específiques, amb la formació en matèries psicopedagògiques en les facultats d'educació, que serien també les responsables d'organitzar les pràctiques d'observació, simulació i intervenció”** (“El professorat i el sistema educatiu català” de Miquel Martínez i altres. Ed Mediterrània i Fund Jaume Bofill)

També caldrà revisar amb decisió els marcs legals d'accés a la professió docent, la selecció, avaluació, promoció, així també com les actuals cultures de centre.

Els reptes que tenim al davant són grans, ens demanen valentia i assumir riscos per part de tothom (Govern, Universitats, Centres

escolars i Mestres, món educatiu en general...), però el compromís que tenim des de sempre amb l'educació del nostre país bé val la pena.

5. - Referències bibliogràfiques;

“El professorat i el sistema educatiu català”

Miquel Martínez i altres ED Mediterrània 2008 Barna amb la Fund.

J. Bofill.

“La formación permanente del profesorado. Nuevas ideas para formar en la innovación y el cambio»

Francisco Imbernón Ed. Graó 4 Barna 2007

“Díez nuevas competencias para enseñar”

Philippe Perrenoud. Ed. Graó . Biblioteca de Aula 2004 Barna

“Quina educació volem”

Pilar Benejam. Associació Mestres Rosa Sensat. Referents 2014

Barna

6. - Agraïments

A Miquel Martínez, Enric Prats, Ana Isabel Marín (per la seva paciència amb nosaltres), Teresa Guixé. A Jordi Maduell perquè ens va fer de pont amb la Universitat. I a totes les persones entrevistades, que sense les seves aportacions i temps personal no haguéssim pogut treure les mateixes conclusions. A tothom, moltes gràcies.